

Nr 314.

[Godkänd av första kammaren den 11 juni 1921.

Godkänd av andra kammaren den 11 juni 1921.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående begränsning av rätten att publicera referat och domstolsförhandlingar angående vissa grövre brott.

(Konstitutionsutskottets utlåtande nr 43.)

Till Konungen.

Vid innevarande riksdag har i en inom andra kammaren väckt motion hemställts, »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning om huruledes genom närmare bestämmelser i tryckfrihetsförordningen rätten att publicera referat och domstolsförhandlingar angående brott av grövre kriminell eller sexuell natur måtte så begränsas, att framställningarna därav icke kunna antagas erhålla skadliga eller sedligt förvillande verkningar.»

Till stöd för denna hemställan har motionären anfört följande:

»Genom den år 1918 antagna undervisningsreformen för rikets folkskolor har för ungdomens fostran och utbildning de bästa pedagogiska och psykologiska rön och erfarenheter tagits i anspråk. Att en stigande folkbildning därur skall framgå, lider intet tvivel.

Men det vore inkonsekvent, om icke statsmakterna samtidigt såge till att de många andra faktorer i samhället, som i ordets trängre bemärkelse äro opinionsbildande och därmed avgörande för individens tanke- och viljeriktning, bragtes i harmoni med skolans bildande och

fostrande gärning. Många av dessa faktorer äro emellertid av den art, att de undandraga sig ett ingripande eller en påverkan från statens sida. Så är exempelvis fallet med den s. k. tidsandan, vars tidvis materialistiska kynne och egoistiska drag ingalunda låta korrigera sig genom statliga ingripanden av det ena eller andra slaget, hur mycket de än kunna paralysera de folkuppfostrande krafterna i skola och hem. Mången håller ju före, att all strävan att på mekanisk väg, genom lagstiftning av prohibitiv eller preventiv natur, befämja en god folkuppfostran eller hämma dåliga inflytelser endast är palliativ, vilkas otillräcklighet hänvisar till den personliga karaktärsdaningen som det enda tillförlitliga medlet i all folkuppfostran. Häre ligger nog en stor sanning, men en relativ sådan. Att även lagar och restriktiva bestämmelser kunna verka fostrande på individerna och ge form och riktning åt deras livsuppfattning, lärer väl dock en allmän erfarenhet kunna vitsorda.

En sådan faktor, som äger stora förutsättningar att bli rent av normerande för vår uppfattning i allmänhet är tidningspressen. Ja, det kan verkligen sättas i fråga, om ej dess förmåga att ge direktiv åt hela vår utveckling kan i betydelsefullt jämföras med de hävdvunna, fostrande makter, som vi äga i skola och hem.

Pressen som en spegelbild av de motsatta samhällsintressen, som brottas med varandra, förlorar lätt den objektivitet i folkupplysningsarbetet, som är den nödvändigaste av alla förutsättningar. I konkurrensen om läsekretsens tvingas den ofta att vara mindre nogräknad i fråga om det stoff till läsarens upplysning som skall framläggas. Offrandet åt det sensationella är ju ofta en reklam, som synes nästan ofrånkomlig för att göra sig hörd.

Särskilt i ett avseende har emellertid staten all anledning att söka hålla tillbaka de inflytelser i sämre riktning, vartill vissa företeelser inom pressen medverka och vilka verka i motsatt riktning mot samhällets fostrande organ. Jag syftar här på det ofta okritiskt behandlade nyhetsstoffet angående kriminella företeelser av olika art. Att ingående och detaljerade skildringar av vissa slags förbrytelser ha en påtaglig suggererande verkan är ju allmänt bekant. Jag erinrar om, huru från den socialdemokratiska ungdomen för några år sedan öppnades ett framgångsrikt fälttåg mot den s. k. Nick Carterlitteraturen på grund av dess demoraliserande inverkan på ungdomen. Men liksom ofta 'verkligheten är underbarare än dikten', så är också fantasiens och känslans påverkan av verklighetsskildringarna från brottslighetens värld oändligt mycket större än vad de litterära förmågorna mäktat åstadkomma.

Det kan ej förnekas, att med journalistikens »amerikanisering» har

följt en bristande ansvarskänsla för vad som är nyttigt och lämpligt att lägga under ögonen på unga och obefästa människor. Tidningspressen kan ej hänvisa till, att den blott vill vara en vaken nyhetsmeddelare, ty för en folkuppfostrare bör ju alltid gälla den regeln, att man ej i onödan »i upplysningssyfte» drar in all sköns smuts och elände i ungdomens kunskapskrets. De ingående skildringar av grova kriminella förbrytelser, brottens iscensättande och de ruskiga, stundom vidriga detaljer, som då ofta blottas, fylla i regeln ingen som helst uppgift genom att utsättas för publicitetens ljus. De impulser till sedlig reaktion inför brottet, som de på vissa håll uppväcka, uppvägas helt visst av de suggestiva intryck på unga och obefästade sinnen, som ofta kunnat påvisas.

I än högre grad än i fråga om de grova våldsdåden verka dessa suggestiva skildringar på ungdomen, när de hämta sitt stoff från de sexuellt betonade brottens område. Under de senare åren har en icke ringa del av dagspressen överflödat av ruskiga detaljer och interiörer från varjehanda lustmord, våldtäktsbrott, fosterfördrivningsmål och sexuellt perversa förbrytelser. Allt detta publiceras till absolut ingen nytta för någon, men till uppenbar skada för många. Att för barn och ungdom slå upp dörrarna på vid gavel till lastens nästen för att ge dem en inblick, låt vara en skrämmande sådan, i det mänskliga eländet vittnar om tanklöshet och oförstånd. Att låta beskäftiga, i konkurrensen ändrutna röster med trycksvärtans hjälp nå snart sagt hur vida som helst med sina bilder från mänsklig snusk och last är ett uppenbart vågspel ur folkuppfostringssynpunkt, då man besinnar, att biografernas uppdelning i vad som lämpar sig för vuxet folk eller icke ej låter sig genomföra i tidningspressen. Att emellertid taga denna skäligen hänsyn till den stora skara av ungdom, som också läser dagspressen, kan näppeligen sägas vara till förfång för den vuxna läsekretsens nyhetsanspråk.

Här måste därför ett ingripande ske snarast möjligt. Man må ej invända, att det är en »strutspolitik» att på ett artificiellt sätt söka isolera ungdomen från kunskapen om brott och ruskigheter, varom de ändå förr eller senare få vetskap. Men mot detta kan invändas, att dessa till allvarlig reflexion manande underrättelser från brottens och förvildningens områden kunna — i den mån de anses äga ett direkt upplysningssyfte — givas i en form, där den sensationsmättande och fantasieggande prägeln får vika tillbaka. Från uppfostrare inom både skola och hem ha också särskilt under det gångna året höjts allvarliga gensagor över att vissa delar inom tidningspressen med allt större frigjordhet referera rättssaker av här antydd art, som icke minst hos ungdomen sätter sensationslystnad och nyfikenhet i rörelse.

För att vinna rättelse härutinnan är tillämpningen av tryckfrihetsförordningens nuvarande bestämmelser otillräcklig. Pressens rätt att meddela domstolsförhandlingar, polisrapporter och dylika aktstycken gör, att exempelvis § 3, mom. 13 i tryckfrihetsförordningen, som talar om framställning, som sårar tukt och sedlighet, ej är tillämplig, så mycket mindre som man i den nämnda paragrafen — den s. k. preventivlagen — vill komma åt den avsiktliga osedliga propagandan, vartill ju ingalunda pressen vill låta sig användas. Ej heller täckes det här angivna önskemålet genom en hänvisning till stycket 15 i § 2 i nämnda förordning. Att lita till något pressens frivilliga åläggande av större varsamhet vid publicerandet av kriminella och sexuella frågor är likaledes en ofullständig garanti. Den inbördes konkurrensen, liksom ock trycket och fordringarna från en sensationslysten allmänhet förlänar icke åt åtminstone en viss del av pressen den ansvarskännande och självständiga fasthet som erfordras. Huru emellertid tekniskt en skärpning i tryckfrihetsförordningen i här angiven riktning skulle kunna utformas, torde säkerligen vederbörande utskott kunna ange såsom direktiv för en blivande utredning. Här stå inga politiska eller ekonomiska intressen på spel, för vilkas skull man behövde frukta för en begränsning av tryckfrihetens stora förmån.»

Enligt riksdagens mening har motionären berört ett spörsmål, som är förtjänt att uppmärksammas från lagstiftarnas sida. I allt större omfattning hava tidningarna under de sista årtiondena lämnat utförliga skildringar av brottmål och därvid ej sällan uppehållit sig särskilt vid sådana omständigheter, som kunna vara ägnade att tillfredsställa sensationslystnaden. Redogörelser hava sålunda lämnats för brottens planläggning och utförande med minutiösa detaljer samt med en färgläggning, varigenom rysligheten i den brottsliga gärningen blivit starkt framhävd. Men även genom det blotta återgivandet av rättegångs- eller polisförhørsprotokoll i ett under handläggning varande brottmål har ibland i berörda hänseende samma effekt kunnat uppnås som genom en starkt färglagd skildring. Exempel härpå är, bland annat, en daglig tidnings i Stockholm publicerande in extenso av polisrapporten i det s. k. Stjärne-målet. Särskilt begärligt ur sensationssynpunkt synes vara återgivandet av brott av sexuell natur. Under de senaste åren hava åtskilliga uppmärksammade fall förekommit, där tidningarna gått betydligt längre än vad som kan anses erforderligt till allmänhetens underrättande om det faktum, att ett brott blivit begånget.

Spörsmålet om inskränkningar på förevarande område av tryck-

friheten — rätten för en tidning att publicera uppgifter om rättegångsmål — är likasom överhuvud taget frågor om tryckfrihetens inskränkande av synnerligen ömtålig beskaffenhet. Otvivelaktigt har genom publiciteten i fråga om rättegångsärenden den allmänna opinionens uppmärksamhet ej sällan fästs på missförhållanden, gentemot vilka denna opinion reagerat, och därigenom bättre förhållanden åvägabragts. Skall ett ingripande komma till stånd i de avseenden motionären berört, måste den största varsamhet iakttagas, så att en legitim och önskvärd publicitet icke inskränkes. Nu torde det emellertid icke kunna förnekas, att skildringar av hemska detaljer i ett brott i syfte att tillfredsställa sensationshungern har mycket litet att skaffa med önskvärdheten att bereda publicitet åt rättegångsförhandlingar i syfte att därigenom lämna den upplysta allmänna opinionen möjlighet att följa med rättegångsärendenas behandling. Tryckfrihetsförordningens sålunda angivna allmänna syfte torde böra strängt fasthållas, då det gäller att uppdraga gränser för det område, som bör undantagas från publiciteten.

En undersökning, huruvida någon eller några stadganden i tryckfrihetsförordningen möjligen kunna helt eller delvis tillgodose det behov, som i motionen påtalas, giver i huvudsak negativt resultat. I § 3 i tryckfrihetsförordningen stadgas, att, vid prövningen av en skrift eller ansvaret för densamma de, på vilka en sådan prövning kan ankomma, i fall, som synas tvetydiga, skola hellre fria än fälla, alltid mera fästa sin uppmärksamhet på ämnets och tankens, än på uttryckets lagstridighet, på skriftens åsyftning än på framställningssättet, och alltid utan rättighet att, i vilket fall som helst, draga obestämda slutsatser av uttrycken, samt att under sagda förutsättningar, bland annat framställning, som sårar tukt och anständighet, skall anses såsom missbruk av tryckfriheten. Under detta lagrum torde man näppeligen kunna hänföra framställningar av sådana rent faktiska förhållanden, som varit förknippade med utförandet av ett brott, om än dessa förhållanden kunna hava varit ägnade att såra tukt och sedlighet. Med framställning i detta sammanhang synes lagstiftaren närmast hava åsyftat litterära framställningar och icke referat av vad som faktiskt passerat, och såvitt riksdagen har sig bekant har det åberopade lagrummet icke heller tillämpats på skildringar av sådan art, som i motionen påtalas. Däremot torde ett annat stadgande i tryckfrihetsförordningen vara tillämpligt på vissa slag av sådana skildringar. I § 2 4:o av tryckfrihetsförordningen föreskrives, att det skall uttryckligen vara envar tillåtet att i allmänt tryck utgiva alla, såväl rättegångar som andra allmänna ärenden rörande handlingar, protokoll och beslut, av vad namn och beskaffenhet de vara må, dock med vissa

särskilt angivna undantag. Därvid angives även att sådant, som rörer styggelser eller högligen sårar blygsamheten, eller innehåller hädelser emot Gud, eller lasteliga uttryck om rikets varande överhet eller vad i avseende på personer vilka ett mål egentligen beträffar, kunde i sådana handlingar hava influtit otidigt anstötligt eller förklenligt icke må uti dem, vid vite av trettio tre riksdaler sexton skillingar, genom trycket kungöras utan såvida, vad sistnämnda fall angår, åberopandet skulle av domaren, som sist i målet dömt, prövas nödvändigt till upplysning eller styrkande av själva huvudsaken. Visserligen torde härigenom publicerande av vissa av de skildringar av brottmål, som motionären åsyftar, vara förbjudet, men på grund av sin ålderdomliga och svävande formulering synes tillämpning av detta lagrum numera icke ifrågakomma. Lagrummet lär ej heller täcka samtliga de olika slag av redogörelser för brott, som i motionen avses.

Vill man därför ingripa mot ett alltför hänsynslöst begagnande av rätten till brottmålsreferat och särskilt beskrivningar av tillvägagångssättet vid grövre brott, beskrivningar, som icke kunna vara den stora allmänheten till gagn men väl inverka förledande på lättpåverkade eller illasinnade individer, torde man få modernisera och efter nya förhållanden utbilda tryckfrihetsförordningens redan existerande förbud mot publicerandet av redogörelser för vad i brottmålsrättegångar förekommer i den riktning, motionären angivit. Såsom riktlinjer för en dylik omarbetning av bestämmelserna i tryckfrihetsförordningen får riksdagen angiva följande.

Förbudet torde böra rikta sig mot publicerandet av domstolsförhandlingar, polisrapporter och andra aktstycken av vad slag det vara må i den mån de innehålla redogörelser för tillvägagångssättet och omständigheterna vid vissa grövre brott och vid sexuella förbrytelser. Förbudet skulle sålunda icke drabba t. ex. ett offentliggörande av det faktum, att brott begåtts, eller ett angivande av den, som därför blivit åtalad, utan allenast rikta sig mot en mera detaljerad redogörelse för omständigheterna vid brottets begående. Jämväl bör det förbjudas offentliggörande av liknande redogörelser för dylika brott, även om dessa redogörelser icke skulle stödja sig på några aktstycken av officiell natur utan vila på s. k. reportage. Enligt riksdagens mening bör emellertid icke förbudet mot dylikt publicerande göras generellt, utan inskränka sig till att avse publikation i sådana skrifter, som i tryckfrihetsförordningen benämnas »dagblad eller periodiska skrifter». I likhet med motionären anser riksdagen, att den största faran av publicerandet av brottsredogörelser uppstår när dylik publicering äger rum i sistnämnda slags tryckalster. Dessa nå en ofantligt mycket större läsekrets än andra tryckta skrifter. Där får också

den realistiska verklighetsskildringen en levande och aktuell prägel, som tilldrager sig den allmänna uppmärksamheten på ett helt annat sätt, än vad som i allmänhet är fallet med andra skrifter. Den inbördes konkurrensen mellan de periodiska skrifterna bidrager vidare till att utgivarna av dessa i högre grad än utgivare av andra skrifter förse det särskilt sensationella med utsmyckningar, som kunna tillfredsställa sensationshungern. Genom att inskränka förbudet mot publicerandet av brottmålskildringar allenast till »dagblad och periodiska skrifter», vinnes också den fördelen, att det icke blir förment för den, som av vetenskapligt intresse vill belysa vissa samhällsförhållanden eller som av andra legitima skäl vill inför den allmänna opinionen framlägga vissa anmärkningsvärda omständigheter i ett brottmål, att i tryck närmare beröra dylika förhållanden. Man erhåller genom en dylik klyvning av det, som i olika tryckta skrifter får offentliggöras beträffande brottmål, en säkerhetsventil för, att vad som inför en upplyst allmän opinion kan vara anmärkningsvärt icke undandrages dennas bedömande. Det torde vara överflödigt att framhålla, att tidningarna jämväl böra förbjudas att även efter andrahandskällor återgiva skildringar av brottmål.

Att även representanterna för tidningspressen anse ett ingripande på förevarande område önskvärt, framgår av en av publicistklubbens ordförande till konstitutionsutskottets ordförande ingiven, den 29 mars 1921 dagtecknad skrivelse. Sedan i skrivelsen erinrats om det i motionen II:262 framställda yrkandet, anföres följande:

»Förslaget och dess motivering ha varit föremål för ingående diskussion inom publicistklubben vid dess sammanträde den 11 mars, och därvid uttalades allmänt sympati för motionens syfte. Detta betecknades allmänt såsom synnerligen behjärtansvärt, och behovet av att något åtgjordes för att motverka de av motionären påpekade missförhållandena framhölls med styrka. Samtidigt betonades från flera håll vikten av att eventuella ändringar i tryckfrihetsförordningen företogos med sådan varsamhet, att därvid den tryckfrihet, som verkligen förtjänar att skyddas, icke på något sätt bleve lidande. På uppdrag av publicistklubben får dess styrelse genom undertecknad till konstitutionsutskottets ordförande härmed vördsamt lämna meddelande om detta publicistklubbens uttalande för den Hallénska motionens syfte.»

Med förmälan att inom riksdagens konstitutionsutskott yrkande framställt, att framställningar i pressen och litteraturen av liknande art, som i motionen avses och som icke hava karaktären av verklighetsskildringar, jämväl borde anses såsom missbruk av tryckfriheten, tillåter sig riksdagen framhålla, att enligt riksdagens mening ett efter förhållandenas

krav tillräckligt avpassat stadgande finnes i den förut återgivna § 3 13:o tryckfrihetsförordningen.

Ehuru riksdagen icke underskattar de stora svårigheter, som möta en lagstiftning med syfte att uppdraga gränsen mellan legitim och illegitim publicitet har riksdagen, med hänsyn till den förevarande frågans vikt, ansett, att i varje fall en utredning i ämnet bör företagas.

På grund av vad sålunda anförts får riksdagen hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, huruvida och på vilket sätt genom särskilda bestämmelser i tryckfrihetsförordningen rätten att i dagblad och periodiska skrifter offentliggöra skildringar av och förhandlingar angående brott av grövre kriminell och sexuell natur må kunna begränsas i syfte att förekomma i socialt och etiskt avseende skadliga verkningar.

Stockholm den 11 juni 1921.

Med undersätlig vördnad.